

dzie: prezes – ks. dr hab. J. Pałucki, wiceprezes – ks. prof. dr hab. H. Pietras, sekretarz i skarbnik – ks. dr A. Żurek (zob. VoxP 16:1996, z. 30-31, 629-630).

19. W 1997 roku 19-20 września w Krakowie, samodzielnie na temat: *Grzech pierworodny w nauce Ojców Kościoła*. Wygłoszono podczas niego aż 13 następujących prelekcji (zob. sprawozdanie: N. Widok, *Grzech pierworodny w nauce Ojców Kościoła*, VoxP 17:1997, z. 32-33): ks. W. Myszor (ATK) – *Nauka o grzechu w przekazach gnostyckich*; o. H. Pietras SJ (PAT) – *Nauka o grzechu pierworodnym w pismach Ireneusza z Lyonu*; ks. M. Szram (KUL) – *Grzech pierworodny w ujęciu Orygenesisa*; ks. J. Naumowicz (Warszawa) – *Grzegorz z Nazjanzu o grzechu pierworodnym*; ks. L. Nieścior (Obra) – *Ameleia: upadek woli w nauce Ewagriusza z Pontu*; ks. J. Pałucki (KUL) – *Grzech pierworodny: skłonność do grzeszenia czy wina moralna według św. Ambrożego*; ks. A. Eckmann (KUL) – *Grzech pierworodny jako źródło cierpień człowieka w nauce św. Augustyna*; ks. K. Obrycki (ATK) – *Koncepcja grzechu pierworodnego u Pelagiusza na podstawie jego „Komentarza do Listu św. Pawła do Rzymian”*; B. Iwaszkiewicz-Wronikowska (KUL) – *Adam i Ewa w najstarszej ikonografii chrześcijańskiej*; R. Bulas (KUL) – *Adam i Ewa w sztuce iroszkockiej*; ks. S. Longosz (KUL) – *XX lat działalności Sekcji Patrystycznej (1977-1997)*; ks. H. Wójtowicz (KUL) – *Grzech pierworodny w „Paschale carmen” Seduliusza*; J. Wojtczak (UW) – *List XVII Fulgencjusza z Ruspe jako świadectwo nauki o powszechności grzechu pierworodnego*.

W naszym schematycznym sprawozdaniu zwróciliśmy uwagę głównie na ilość i jakość wygłoszonych prelekcji podczas 19 dorocznych spotkań sekcyjnych. Już sama liczba 195 przygotowanych, wygłoszonych i wysłuchanych przez członków Sekcji prelekcji świadczy, że w minionym dwudziestolecu dobrze wypełniała swoje zadanie, bo nie tylko nauczycieli dyscyplin patrystycznych w różnych dziedzinach antyku chrześcijańskiego dokształcała, ale ich również do jego samodzielnego zgłębiania zmuszała i mobilizowała.

Ks. Stanisław Longosz

9. SYMPOZJUM AMBROZJAŃSKIE W KUL (Lublin, 25-26 XI 1997)

W dniach 25-26 listopada 1997 roku odbyło się w gmachu Uniwersytetu KUL międzynarodowe sympozjum, zorganizowane przez Międzywydziałowy Zakład Badań nad Antykiem Chrześcijańskim i Katedry Patrologii KUL dla uczczenia 1600 rocznicy śmierci św. Ambrożego (†397), biskupa i doktora Kościoła Zachodniego. Jego tematykę starano się oprzeć głównie na wydanym z tej okazji przez papieża Jana Pawła II Liście Apostolskim „Operosam diem”,

który nieco wcześniej przełożono na język polski i opublikowano w 30-31 tomie „Vox Patrum” (ss. 7-32). Dla nadania większej rangi tej rocznicy i dla większego przybliżenia postaci tego Wielkiego Doktora szerszym kręgom, także i młodzieży, obrady przewidziano w auli uniwersyteckiej im. kard. Stefana Wyszyńskiego, udekorowanej m.in. dużym napisem ze słowami Jubilata: „Si volumus commendare nos Deo, caritatem habeamus” (*De officiis ministrorum II* 27). O jego zorganizowaniu i tematyce powiadał wcześniej słuchaczy ks. S. Longosz w Radiu Watykańskim (24 XI 97) i w Katolickim Radiu „Lublin” (23 XI 97), a o jego przebiegu informowali na żywo jego korespondenci, także i w katolickiej prasie (por. „Niedziela” 1997, nr 47 (23 XI s. 2); nr 50 (14 XII s. 3)).

Spotkanie rozpoczął starożytną modlitwa do Ducha Świętego ks. dr hab. J. Pałucki, kierownik Katedry Patrologii Łacińskiej KUL, który powitał przybyłych gości, a wśród nich, Księdza Prorektora prof. dra hab. A. Szostka, przedstawiciele większości polskich ośrodków naukowych – państwowych (UMCS, UW, UJ, ATK) i kościelnych (Kraków, Katowice, Kielce, Ełk, Opole, Pielpin, Olsztyn, Poznań, Siedlce, Tarnów, Toruń, Warszawa), seminaryjne delegacje kleryków (z Ełku, Kielc, Opola, Siedlec, Warszawy), korespondentów KAI-u, katolickich rozgłośni radiowych (Radio Watykańskie, Katolickie Radio „Lublin, Katolickie Radio Podlasia) i telewizyjnych (Telewizja Lublin) i prasy („Niedziela“, „Gość Niedzielny”), a zwłaszcza gorąco zagranicznych prelegentów: ks. prof. Enrico dal Covolo – dziekana Wydziału Literatur Klasycznych i Chrześcijańskich Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie, państwo Michaelę i Klausa Zelzerów z Wiednia – wydawców listów św. Ambrożego i współpracowników znanej serii patrystycznej „Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum”, prof. Filipa Régerata z Châlons-en Champagne z Francji – współpracownika Instytutu „Sources Chrétiennes” i wydawcy pism św. Seweryna z Noricum (SCh 374), oraz przybyłych z Rzymu Polaków: o. Bazylego Degórskiego – profesora patrologii na Uniwersytecie św. Tomasza (Angelicum) i o. Polikarpa Nowaka OFM – pracownika Sekretariatu Stanu na Watykanie i tłumacza listów św. Ambrożego (Św. Ambroży z Mediolanu, *Listy*, t. 1: Listy 1-35, wstęp i opracowanie J. Naumowicz, BOK 8, Kraków 1997). W ostatniej chwili odwołała swój przyjazd z powodu choroby przewidziana w programie prof. S. Lusuardi-Siena z Uniwersytetu Mediolańskiego, która miała omówić ostatnie wykopaliska nad grobem i pod bazyliką św. Ambrożego w Mediolanie (*Il complesso episcopale di Milano: riconsiderazione della testimonianza ambrosiana*). Warto tu dodać, że prelegenci z zagranicy wygłaszali odczyty w swoich językach macierzystych, teksty zaś ich relacji, przełożone na język polski, były udostępnione uczestnikom w auli.

Po powitaniu uczestników, sympozjum otworzył prorektor KUL ks. prof. dr hab. Andrzej Szostek, który w swoim krótkim przemówieniu (jego tekst: „Przegląd Uniwersytecki” 10:1998, nr 1, s. 6) podziękował organizatorom tego

spotkania i włączenie KUL-u w międzynarodowe obchody 1600 rocznicy śmierci św. Ambrożego, do czego zachęcał nas Ojciec Święty, podkreślał ciągle żywe jego zasługi dla łacińskiej kultury chrześcijańskiej i zachęcał do dalszego zgłębiania jego myśli: „Kto wie, czy nie warto by było pokusić się o przybliżenie w ten właśnie sposób postaci Świętego, który swą wielkością zadziwiał współczesnych i potomnych, ale ich nie przytłaczał; który był, jak rzadko kto, człowiekiem czynu, ale ukazywał wiernym szczyty kontemplacji; którego pisma tchną prostotą, a jednocześnie celnością i głębią wynoszącą go do grona czterech wielkich Doktorów Kościoła Zachodniego”.

Do tematyki obrad wprowadził drugi współorganizator sympozjum, kierownik Międzywydziałowego Zakładu Badań nad Antykiem Chrześcijańskim, ks. dr S. Longosz, przypominając najpierw główne myśli Listu Apostolskiego „Operosam diem”, na których ma się ono opierać. Mówił więc o papieskiej charakterystyce postaci Ambrożego z podkreśleniem jego zasług w zwalczaniu arianizmu, w nauczaniu o sprawiedliwości społecznej, w ukazaniu wiernym przewodnika duchowego zachęcającego do słuchania słowa Bożego, do uczestnictwa w sakramentach świętych, modlitwie liturgicznej i do codziennego zachowywania przykazań, o jego zasługach w wychowywaniu prezbiterów i diakonów, w zatroskaniu o stan dziewiczy w Kościele, w szerzeniu kultu męczenników, w trosce o rytę liturgiczne (zwłaszcza śpiew kościelny), oraz o poprawne stosunki państwo – Kościół. Przypomniał następnie, że papież w swym liście szerzej omówił problem stosunku św. Ambrożego do słowa Bożego, w czym może on być dla nas nauczycielem i przewodnikiem w kontemplowaniu i umiłowaniu Pisma św., a także zagadnienie jego stosunku do Chrystusa zaznaczając, że Rok św. Ambrożego harmonizuje dobrze z okresem przygotowawczym do Jubileuszu 2000-lecia chrześcijaństwa pobudzającym również do refleksji temat Syna Bożego, dalej problem ambrozjańskiej wizji życia duchowego, z której również my wiele możemy przejąć, problem ambrozjańskiego stosunku do Eucharystii, o której z głęboką wiarą nauczał i stawiał ją w centrum życia duchowego swych wiernych, problem jego zasług na polu jednoczenia zwaśnionych chrześcijan i w dziedzinie ekumenizmu, dzięki czemu cieszy się on dziś dużym autorytetem także i niekatolików (zwłaszcza wschodnich), oraz problem jego stosunku do Maryi, obrazu Kościoła i wzorca życia chrześcijańskiego.

Zaznaczył, że większość problematyki, wskazanej przez papieża za aktualną i godną rozważenia w świetle Listu Apostolskiego „Tertio Millenio adveniente”, starano się uwzględnić w tematyce sympozjum. W jego programie oprócz wstępnej okolicznościowej relacji, poświęconej ostatnim chwilom, śmierci i relikwiom św. Ambrożego, uwzględniono więc (głównie w pierwszy dzień obrad) problem ambrozjańskiego stosunku Kościoła do państwa, ambrozjański model świętości, ambrozjańską wizję duchowości, ambrozjański stosunek do słowa Bożego, czyli jego egzegezę, ambrozjańską chrystologię,

ambrożyjską mariologię, ambrożyjską naukę o Eucharystii, oraz ambrożyjskie zasługi na rzecz jednoczenia chrześcijaństwa. Drugi dzień obrad poświęcono głównie recepcji św. Ambrożego, najpierw ogólnie w Kościele Wschodnim, gdzie od początku był cytowany i do dziś jest czczony, oraz w Kościele Zachodnim na przykładzie św. Augustyna, a następnie szczegółowo w kulturze polskiej z ukazaniem polskich studiów na jego temat, oraz jego miejsca w polskiej ikonografii, literaturze, zwyczajach i kulturze. Zachęcając obecnych do uważnego uczestnictwa w sympozjum zakończył swoje wprowadzenie życzeniem papieża Jana Pawła II z ambrożyjskiego Listu Apostolskiego (13): „Życzymy sobie, aby przykład tego człowieka, kapłana i pasterza, dostarczył nowego impulsu, którego wszyscy wierni naszej epoki – biskupi i prezbiterzy, osoby konsekrowane i chrześcijanie świeccy – potrzebują, aby swoje życie dostosować do Ewangelii, i aby u progu trzeciego już chrześcijańskiego tysiąclecia stać się jeszcze żarliwsiymi apostołami”.

Podczas dwudniowych obrad wygłoszono 19 prelekcji. Ich teksty będą wprawdzie w całości opublikowane w „Vox Patrum”, teraz jednak przypomnimy ich tytuły z krótką charakterystyką ich treści. Sesję I przedpołudniową, której przewodniczył ks. prof. dr hab. Bogdan Cześn (PWT Poznań), rozpoczęto okolicznościową prelekcją pt. *Ostatnie chwile, grób, relikwie i kult św. Ambrożego*, którą wygłosił dr Jan Partyka (UW), ilustrując obficie swoje wystąpienie odpowiednimi źródłami i przeźrocami. Po nim wystąpił prof. Philippe Régerat z referatem: *Un nouveau modèle de sainteté: Ambroise dans la „Vita Ambrosii” de Paulin* wykazując, że nowy model świętości Biskupa Mediolanu, przedstawiony przez biografę Paulina, opiera się na pojęciu Kościoła, Ciała Chrystusa, który się realizuje w historii, i który winien być broniony przed wrogami mocą Ducha Świętego działającego już w prorokach.

Z kolei dziekan z rzymskiego Salesianum ks. prof. Enrico dal Covolo omówił stosunki między Kościołem a Cesarstwem w czasach Ambrożego w referacie: *I rapporti tra la Chiesa e l'Impero nel secolo di Ambrogio*, przedstawiając te relacje od końca II wieku poprzez politykę Sewerów, prześladowania Decjusza, Waleriana, Dioklecjana i edykt Galeriusza, nowe spojrzenie na przełom konstantyński i antychrześcijańską postawę, a wreszcie antypogańską politykę Teodozjusza. Ostatni referat sesji przedpołudniowej pt. *„Imperator intra Ecclesiam non supra Ecclesiam est”* wygłosiła wydawczyni listów św. Ambrożego w wiedeńskiej serii „Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latino-rum” (vol. 82/10, 3-4) Michaela Zelzer, która na przykładzie opisanej w jednym z listów (Ep. 75a, 36) odmowy poddania się Biskupa Mediolanu świeckiemu sądowi cesarskiemu w sprawie odstąpienia świątyni arianom, omówiła szczegółowo całą walkę Ambrożego o autonomię Kościoła z cesarzem Teodozjuszem. Sesję popołudniową, której przewodniczył ks. prof. dr hab. F. Drączkowski, rozpoczęto od referatu pt. *Die Ethik des Ambrosius und die stoische Tradition der Antike* profesora Klausa Zelzera z Wiednia, również współpra-

cownika wspomnianej wyżej serii patrystycznej, który wykazał, jak Biskup Mediolanu wykorzystał w swoim dziele *De officiis ministrorum* stoicką tradycję o moralności opartą na 4 cnotach kardynalnych, zawartą w *De officiis* Cyserona, a zaczerpniętą od żyjącego w II wieku przed Chrystusem wielkiego stoika rodyjskiego Panajtiosa. Następnie ks. bp dr Piotr Libera omówił: *Pasyjny wymiar duchowości chrześcijańskiej (clavus Christi) według św. Ambrożego*, nawiązując do *De sacramentis* (II 7, 23) Biskupa Mediolanu, gdzie uczy on, iż wierny przyjmujący chrzest otrzymuje go w śmierci Chrystusa (Rz 6, 3) i odtąd winien on umierać dla własnych grzechów a żyć dla Chrystusa, bo jest on z Nim połączony i ukrzyżowany, podtrzymują go gwoździe Chrystusa, aby szatan i słabość ludzkiej natury nie mogły go od Niego oderwać. Z kolei o. prof. Bazyli Degórski z rzymskiego Angelicum scharakteryzował *Duchowość monastyczną w dziełach św. Ambrożego*, którego umiłowanie cnoty dziewictwa, ukazane głównie w dziele *De virginibus*, przyczyniło się w znacznym stopniu do rozwoju i konsolidacji żeńskiego wspólnotowego życia monastycznego na Zachodzie. Dzieło to bowiem, napisane, jak wykazywał prelegent, według zasad retorycznych, będące pierwszym całościowym opracowaniem teologii chrześcijańskiego dziewictwa w piśmiennictwie łacińskim, uważane niekiedy za najstarszą żeńską regułę zakonnego postępowania, w I księdze wychwala (*laudatio*) dziewictwo (głównie na przykładzie św. Agnieszki męczennicy) przeżywane dla Królestwa Bożego, w II księdze podaje przykłady (*exempla*) autentycznego dziewictwa (Najśw. Maria Panna, św. Teodora), a w III księdze podaje wytyczne (*praecepta*), jak żyć w dziewictwie (odnośnie do picia wina, postów, odwiedzin, milczenia, modlitwy, zachowania się poza domem, oraz muzyki i tańca). Potem ks. dr hab. Antoni Paciorek (KUL) w referacie pt. *Ambrozjańskie inspiracje egzegezy biblijnej* przedstawił zasady objaśniania Pisma św. przez Biskupa Mediolanu, którego aż 17 traktatów należy do pism egzegetycznych, poświęconych głównie księgom Starego Testamentu, objaśnianych w zasadzie według sensu wyrazowego. Stary Testament był dla niego, jak przykładami ilustrował prelegent, cieniem (*umbra*), w którym należało interpretować Nowy Testament, będący z kolei obrazem Chrystusa (*imago Christi*).

Pozostałe 3 prelekcje sesji popołudniowej poświęcone już były wyłącznie teologii Biskupa Mediolanu. Najpierw z dziedziny chrystologii ks. dr Kazimierz Gurda (Kielce) omówił *Tajemnicę Wcielenia w nauczaniu św. Ambrożego*, głównie na przykładzie jego traktatu *De Incarnationis Dominicae Sacramento* (382 r.), stanowiącego znaczny postęp w wyjaśnieniu tajemnicy Chrystusa, zwłaszcza odnośnie do Jego duszy i wiedzy ludzkiej w konfrontacji z nauką Ariusza i Apolinarego z Laodycei. Następnie z dziedziny nauki o Najśw. Maryi Pannie, omawianej również w Liście Apostolskim Jana Pawła II (n. 31-33: „Niech w każdej duszy będzie dusza Maryi”), ks. dr Andrzej Santorski z Warszawy omówił szczegółowo *Eklezjotypyczne elementy w mariologii św. Ambro-*

żego. Wreszcie ks. dr hab. Jerzy Pałucki (KUL) przedstawił *Role Eucharystii w duszpasterstwie św. Ambrożego*, który choć w swoich *De mysteriis* i *De Sacramentis* przekazał niemal pełną naukę o Najśw. Sakramencie, ucząc jasno o realnej obecności Chrystusa w postaciach konsekrowanych i ofiarnym jego charakterze, to także w innych swoich dziełach uczył o jej uświęcającej, leczącej i jednoczącej wiernych roli, używając przy tym po raz pierwszy terminu „missa” na oznaczenie Ofiary Eucharystycznej (*Ep.* 20, 4, PL 16, 1037).

Pierwszy dzień obrad zakończono uroczystą liturgią eucharystyczną w rycie ambrozjańskim, koncelebrowaną w wypełnionym wiernymi kościele akademickim pod przewodnictwem ks. bpa Piotra Libery, który także wygłosił odpowiednią homilię. Liturgię i związane z nią odmienne teksty w języku polskim przygotował ks. dr Czesław Krakowiak z Lublina, który również czuwał nad całym jej przebiegiem.

Trzeciej i ostatniej sesji sympozjum w drugim dniu obrad, podczas której wygłoszono kolejnych 8 referatów poświęconych w większości recepcji św. Ambrożego, przewodniczył ks. prof. dr hab. Henryk Wójtowicz (KUL). Rozpoczął ją o. dr Polikarp Nowak z Rzymu, który mówił na temat *Koncepcji wolności w VII liście św. Ambrożego*. Ten długi (45 rozdziałów) list skierowany w 386 r. do Symplicjana rozważa zdanie św. Pawła Apostoła o powołaniu do wolności (1Kor 7, 23: „Za wielką cenę zostaliście nabyci, nie będziecie więc niewolnikami ludzi”) wykazując, że nasza wolność zasadza się w Chrystusie i na poznaniu prawdziwej mądrości, bo nie natura czyni niewolnikiem, lecz głupota; wolnym jest ten, kto jest mądry, kto jest wolny w swoim wnętrzu, mądry zaś wybiera zawsze to, co jest dobre, i nawet służenie innym jest dla niego wolnością. Naukę tę ilustruje Biskup Mediolanu szeregiem przykładów z Biblii i literatury wczesnochrześcijańskiej. Następnie ks. dr Janusz Królikowski z Tarnowa idąc za sugestią Listu Apostolskiego (r. 29-30: „Służba na rzecz jedności”) omówił ekumeniczną działalność Biskupa Mediolanu w prelekcji pt. *Synteza tradycji chrześcijańskich: charakterystyczne cechy ekumenizmu św. Ambrożego*, wykazując w poszczególnych dziedzinach teologii, że ten Doktor Kościoła Zachodniego oddychał w swym nauczaniu „dwoma płucami” – Tradycją Wschodu i Zachodu, dzięki czemu cieszy się on do dziś uznaniem w Kościele Wschodnim. Pozostawił on nam również jasne wskazania postępowania z żydami, heretykami, niechrześcijanami i niewierzącymi. Z kolei ks. dr Józef Grzywaczewski z Siedlec w referacie: *Recepcja św. Ambrożego w Kościele Wschodnim* wykazał, że Biskup Mediolanu jest najpopularniejszym zachodnim Ojcem Kościoła znanym na Wschodzie (popularniejszym niż św. Augustyn), ukazując starannie jego wpływ i znajomość w greckiej literaturze teologicznej i orzeczeniach wschodnich soborów, we wschodniej epistolografii i historiografii (Historie Kościoła, kroniki), w greckiej hagiografii (żywyoty, księgi liturgiczne), hymnografii i liturgii oraz przytaczając na końcu konkretne zawarte we współczesnych monejach życiorysy i modlitwy św. Ambrożego do

dziś czytowane lub odmawiane. Dla zilustrowania zaś wpływu myśli wielkiego Biskupa Mediolanu na literaturę teologiczną Zachodu ks. prof. dr hab. Augustyn Eckmann (KUL) wygłosił prelekcję pt. *Święty Ambroży w pismach św. Augustyna*, wykazując nie tylko zauroczenie i podziw tego ostatniego dla mądrości i wymowy 14 lat starszego Biskupa stolicy cesarskiej, ale i wpływ jego myśli i języka na konkretne dzieła Hipponczyka. Swego rodzaju uzupełnieniem tej relacji był komunikat ks. mgra Tadeusza Gaci pt. *Reminiscencje z literatury klasycznej w opisach męczeństwa św. Ambrożego*, ukazujący konkretnie, jak Biskup Mediolanu czerpał obficie w swych hagiograficznych martyrologicznych wypowiedziach z wcześniejszego łacińskiego skarbcza piśmiennictwa klasycznego.

Ostatnie trzy relacje sympozjum były najbardziej oryginalne, bo po raz pierwszy starały się zarysować polski wkład w poznanie św. Ambrożego i ukazać jego obecność w kulturze polskiej. Rozpoczął ks. dr Stanisław Longosz (KUL) prelekcją: *Polskie studia nad św. Ambrożym*, omawiając w niej pierwsze polskie (głównie dewocyjne) druki ambrożyjańskie (r. 1549: *Pieśń św. Augustyna i Ambrożego: Te Deum laudamus; Wyznanie wiary prawowiernej św. Ambrożego*, Kijów 1698), dotychczasowe polskie przekłady pism św. Ambrożego (od 1913 r. *Wykład Ewangelii św. Łukasza* fragmentami) obejmujące dotąd ok. 65% jego twórczości, polskie biografie (pierwsza Skargi z 1579 r.), opracowania naukowe i publikacje na temat myśli św. Ambrożego, prace dyplomowe (magisterskie, doktorskie i habilitacyjne) pisane na jego temat w KUL, ATK i poszczególnych Wydziałach Teologicznych, oraz polskie starodruki pism ambrożyjańskich. Ta swego rodzaju opracowana w całości bibliografia ambrożyjańska stanowić będzie pokaźny polski wkład w poznanie postaci Biskupa Mediolanu. Z kolei prof. dr hab. Urszula Mazurczak (KUL) w bogato ilustrowanym przeźroczami referacie: *Święty Ambroży w sztuce polskiej – studium ikonograficzne* ukazała na tle ambrożyjańskiej ikonografii europejskiej (najstarszy portret – mozaika z pocz. V wieku w Mediolanie, potem: Rafael, G. Reni, G. Bernini, A. Bergognone) polską ikonografię Biskupa Mediolanu, przedstawianego najczęściej w otoczeniu innych Ojców Kościoła od czasów gotyku (tryptyk z Mikuszowic), poprzez wiek XVII i XVIII (ołtarz boczny w Lubaszu Wlkp 1760) ze szczególnym uwzględnieniem okresu lubelskiego (np. w Kraśniku ołtarz główny i boczny oraz polichromia z l. poł. XVIII w.). Wreszcie mgr Maria Kunowska-Porębna w referacie: *Święty Ambroży w literaturze, kulcie i zwyczajach polskich* ukazała pozycję Biskupa Mediolanu głównie w ludowej kulturze polskiej, mówiąc o jego miejscu w onomastyce i przysłowiach polskich, w literaturze polskiej, gdzie funkcjonuje jako stereotyp starego wojaka (np. *Chłopi* Reymonta), o jego rozpowszechnieniu na Śląsku i południowej Polsce patronacie nad pszczelarzami i związanymi z tym figuralnymi ulami i patronackimi nabożeństwami, o bractwach św. Ambrożego, o poświęcanych mu stosunkowo rzadko polskich przydrożnych kapliczkach

i wywodzących się od jego imienia miejscowościach (Ambrożewo w woj. płockim, Ambrożów w woj. Kieleckim).

Całość obrad podsumował ks. dr S. Longosz dziękując zagranicznym i polskim prelegentom za przygotowanie i wygłoszenie referatów, uczestnikom reprezentującym prawie całą Polskę za obecność, środkom przekazu za bieżące informowanie o przebiegu obrad, a studentom za pomoc i obsługę sympozjum. Odczytał też nadesłane telegramy z życzeniami pomyślnych obrad: od ks. kard. Henryka Gulbinowicza i ks. bpa Edwarda Białogłowskiego, od zagranicznych ośrodków patrystycznych: ks. rektora Augustinianum – prof. Vittorino Grossiego, dyrektora Instytutu „Sources Chrétiennes – prof. D. Bertranda, sekretarza generalnego Association Internationale dtudes Patristiques – prof. Angelo di Berardino, sekretarza Canadian Society of Patristic Studies – prof. A. Valевичiusa (Fakultet Teologiczny z Sherbrooke). Zaznaczył też, że sympozjum to, zorganizowane na zakończenie Roku Ambrożyjskiego, przybliżyło, jak się wydaje, zgodnie z życzeniem Jana Pawła II, postać zmarłego przed 1600 laty Biskupa Mediolanu również i w Polsce oraz włączyło nas w światowe obchody tego Jubileuszu. Uświadomiło nam ono również polski wkład w poznanie myśli tego Wielkiego Doktora Kościoła. Zauważył, że zarówno to sympozjum, jak i obchodzony Jubileusz, przyczynią się zapewne do dalszego ożywienia studiów nad tą postacią oraz zaowocują kolejnymi pracami dyplomowymi, publikacjami i nowymi przekładami pism ambrożyjskich. Zapowiedział wreszcie, że materiały tego sympozjum zostaną opublikowane w całości w 34 – tomie „Vox Patrum”.

Ks. Stanisław Longosz

10. MIĘDZYNARODOWY KONGRES STUDIÓW AMBROŻJAŃSKICH

(W 1600 rocznicę śmierci św. Ambrożego, Mediolan, 4-11 IV 1997)

Ojciec święty Jan Paweł II ogłosił rok 1997 Rokiem Ambrożyjskim. Z tej okazji wydał specjalny List Apostolski *Operosam diem*, w którym wskazał na ogrom zasług tego Wielkiego Doktora Kościoła dla cywilizacji Zachodu. Z oczywistych względów obchody jubileuszowe miały szczególny charakter w Mediolanie, gdzie działał on najpierw jako gubernator, a następnie (od 397 r.) jako biskup tamtejszego Kościoła. Jego działalność, zarówno jako gubernatora, jak i biskupa, wycisnęła duże piętno w historii Kościoła i Cesarstwa. Wytoczył on bowiem uniwersalne linie aktywności duszpasterskiej, których aktualność jest trwała i nieprzemijająca. Przejawiał niezwykle dynamizm, ciągle poszerzając swą wiedzę dogmatyczną i ascetyczną. Można więc mówić o jego autoformacji permanentnej, do jakiej zachęcają dziś dokumenty Kościoła,